Nobufumi Inaba – Jorma Luutonen – Arja Hamari – Elina Ahola (toim.):
Juuret marin murteissa, latvus yltää Uraliin.
Juhlakirja Sirkka Saarisen 60-vuotispäiväksi 21.12. 2014.
Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 270.
Suomalais-Ugrilainen Seura. Helsinki 2014. 490 lap.
ISBN 978-952-5667-63-9

Sirkka Saarinen, a Turkui Egyetem finnugor professzora 2014 decemberében töltötte be 60. életévét. E jeles alkalomból munkatársai, barátai, tanítványai ünnepi kötettel tisztelegtek előtte. A kötet az ünnepelt munkásságához hasonlóan sokszínű, 14 egyetem, ill. kutatóintézet (Turku, Helsinki, Tampere; Uppsala; Tromsö; Groningen; Göttingen, München; Budapest, Debrecen; Tartu; Szaranszk, Joskar-Ola, Izsevszk) 36 munkatársának 34 tanulmánya kapott helyet benne. Ami a nyelvek szerinti megoszlást illeti, az általános finnugor témájú cikkek mellett a finn (meänkieli és kvén is), lapp, mordvin, cseremisz, zürjén, votják, vogul, osztják, magyar és szamojéd nyelvekkel és népekkel foglalkozó tanulmányok szinte teljesen lefedik az uráliak minden ágát. Az írások nagyobb része természetesen nyelvészeti témájú (a hangtantól az alaktanon át a mondattanig, az etimológiai kérdésektől a lexikológiáig, a tudománytörténettől a névtanig), de – az ünnepelt érdeklődési köreinek megfelelően – az oroszországi rokon népek irodalma, folklórja és néprajza is szerepel a témák között.

A kötet címe – *Juuret marin murteissa, latvus yltää Uraliin* [A gyökerek a cseremisz nyelvjárásokban, a lombkorona az Urálon túl] – jól szimbolizálja Sirkka Saarinen rendkívül szerteágazó tevékenységét, amelyről Arja Hamari, Jorma Luutonen, Ildikó Lehtinen és V. K. Keľmakov ad részletes információkat a kötet elején (XVII–XXXVIII).

Saarinen a vezetője a Turkui Egyetemen a kilencvenes évek elejétől működő Volga-vidéki nyelvek kutatócsoportjának, amelyben a mordvin, a cseremisz és a votják mellett a csuvas, tatár és baskír is fontos kutatási területnek számít. Saarinen munkássága elsősorban e terület három finnugor nyelvére irányul. Szakdolgozatát és doktori disszertációját is cseremiszből készítette (*Marilaisen arvoituksen kielioppi* [A mari találós kérdés nyelvtana], 1991). Számos fontos tanulmány mellett 2008-ben látott napvilágot az Arto

Moisióval közösen szerkesztett *Tscheremissisches Wörterbuch.* Ugyancsak cseremisz témájú folklórkutatásainak nagy része, itt elsősorban az Alho Alhoniemivel együtt kiadott *Tscheremissische Sätze gesammelt von Yrjö Wichmann* (1978), *Timofej Jevsevjevs Folklore-Sammlungen aus dem Tscheremissischen I. Märchen, Sagen und Volkserzählungen* (1983) c. műveket, az Ildikó Lehtinennel készített *Timofej Jevsevjevs ethnographisches Sammlungen über die Tscheremissischen* (1985) című munkát, majd az egyedül szerkesztett további köteteket kell megemlítenünk: *Timofej Jevsevjevs Folklore-Sammlungen aus dem Tscheremissischen II. Vorzeichen, Traumdeutungen, Sprichwörter, Spottverse und Rätsel* (1989), *Timofej Jevsevjevs Folklore-Sammlungen aus dem Tscheremissischen III. Gebete und Zaubersprüche* (1992), *Timofej Jevsevjevs Folklore-Sammlungen aus dem Tscheremissischen IV. Lieder* (1994).

Számos mordvin tanulmánya (képzők, névutók, szókincsvizsgálat) mellett feltétlenül kiemelendő a moksa-mordvin nyelvjárások leírása (*Mokšamordvan murteet,* 2005), amelyet A. P. Feoktyisztovval készített. Feldolgozta a votják dialektusokat is V. K. Keľmakovval *(Udmurtin murteet,* 1994). A közelmúltban látott napvilágot votják munkatársaival készített *Udmurttilais–suomalainen sanakirja* [Udmurt–finn szótár], 2008) és *Suomalais–udmurttilainen sanakirja* [Finn–udmurt szótár], 2013). Elkalandozott a magyar irányába is: Labádi Gizellával és Varga Judittal több kontrasztív tanulmányt jelentetett meg, utóbbival közös munkája a *Veikö kissa kielen? Finn–magyar frazeológiai szótár* (2000).

Saarinent munkássága kezdeteitől érdekelte a folklór, a fent említett cseremisz kötetek mellett nevéhez fűződik a *Suomalais-ugrilaisten kansojen folklore* [A finnugor népek folklórja], 1990) c. munka, az Alhoniemivel közösen kiadott korai műve, a *Tscheremissische Sätze gesammelt von Yrjö Wichmann* (1978) és a *Poika ja kivisilmäsankarit. Itäisten suomalais-ugrilaisten kansojen satuja* [A fiú és a kőszemű hősök. A keleti finnugor népek meséi] (1991) c. kötet, melynek fordításait készítette.

Saarinen tudományszervezőként is igen fontos tevékenységet folytat: tagja különböző finnugor bizottságoknak, egyetemi szervezeteknek, részt vesz akkreditációs eljárásokban, főszerkesztője a *Finnisch-Ugrische Forschungen*-nek és *Sananjalka*-nak, szerkesztőbizottsági tagja több más folyóiratnak. Eddigi munkássága eredményeképp az Udmurt Állami egyetem díszdoktorává fogadta, hazánkban pedig a Magyar lovagkereszt tiszti fokozatát kapta meg.

A továbbiakban a tiszteletére összeállított, sokszínű kötet tanulmányait igyekszem röviden bemutatni. A sort a Volga-vidék nyelveivel kezdem.

A könyvben öt cseremisz témájú tanulmány kapott helyet. **Valentyina Gavrilova** (Joskar-Ola) *Межфразовое марийско–русское кодовое переключение* c. tanulmányában a kódváltás kérdésével foglalkozik. A cseremiszek (is) orosz dominanciájú kétnyelvű környezetben élnek, s szóbeli megnyilatkozásaikban gyakran keverik a két nyelvet, pl. *и хорошие дороги манме гай* 'и хорошие дороги, как говорятся', *если здоровье позволяет, лиеш ышташ* 'если здоровье позволяет, можно роботать' Ezt Gavrilova „makaróniszöveg"-nek nevezi. Az eddigi kutatások ehhez a jelenséghez negatív módon viszonyultak, de a szerző szerint fontos e beszélt nyelvi jelenség vizsgálata, amely kutatásai szerint fiataloknál és időseknél egyaránt megfigyelhető. Az idősebb generációra tipikus, hogy elkezdik a mondatok oroszul, és a *манаш* 'сказать; mond', *манме гай, манмет гай* 'как говорят; ahogy mondják', *манын* 'что; hogy [szó szerint сказав; mondva]' szavakkal váltanak át cseremiszre.

A Luutonen- és Moszin-féle vizsgálatokhoz (ld. később) némiképp hasonló **Oleg Szergejev** (Joskar-Ola) kutatása *(Лексическая синонимия в церковно-богослужебной литературе марийского языка).* Az első vallási szövegek általában szolgai, szöveghű fordítások voltak, később, főként az ún. fordító-bizottság tevékenysége révén már elszakadtak az eredeti orosz szövegtől. Elsődleges céljuk az volt, hogy az egyházi szövegeket az egyszerű emberek is megértsék. Munkájukat nagymértékben megnehezítette az irodalmi nyelvi norma hiánya, a cseremisz sok nyelvjárásra, aldialektusra oszlása. A „melyik nyelvjárásból merítsünk?" kérdést úgy oldották meg, hogy a szövegekbe szinonimákat építettek be, ezeket gyakran zárójelben adták meg, pl. *курым ~ умыр* 'évszázad', *суасъ ~ татаръ* 'tatár', *виян ~ куатан* 'erős, hatalmas', *йывырташ ~ куанаш* 'örül'.

Szintén lexikológia vizsgálatokat végzett **Eberhard Winkler** *(Zum ererbten Wotschatz des Tscheremissischen):* a Bereczki Gábor által készített, majd halála után Agyagási Klára és E. Winkler által 2013-ban kiadott cseremisz etimológiai szótár első kötetének, az ősi szókincsnek a megoszlását vizsgálta. Ebben a kötetben 472 biztos etimológia kapott helyett (összesen 585 címszó szerepel benne, közülük 64 olyan, amelyet Bereczki az UEW-vel ellentétben jövevényszónak minősít, 42 pedig olyan, amit elvet, de nincs helyette másik javaslata). A 472 szóból 115 uráli, 157 finnugor, 116 finn-permi és 84 finn-volgai eredetű. A névszók aránya magas, 68,2%, szemben a 28,5%-nyi igével és 3,3% egyéb szófajjal. A névszókon belül a főnevek 82%-ot tesznek ki. A szemantikai csoportok közül a legnagyobbak: növénynevek (49), állatnevek (39–42), testrésznevek (állatoké is) és betegségnevek együtt: 62.

Arto Moisio és **Nobufumi Inaba** (Turku) a cseremisz *uke* 'nincs' és *ulo* 'van' szavakat vizsgálják a nyelvtanulók szemszögéből *(Marilaisen olemassaolon kielioppi – sanat* uke *ja* ulo *kielenoppijan näkökulmasta).* A szerzők áttekintik, hogyan jelenik meg e két szó az egyes cseremisz nyelvkönyvekben (Марийский язык для всех; Поро кече; Марийский язык; az Alhoniemi-féle Marin kielioppi, Bereczki chrestomathiája, Ucsajev felső tagozatosoknak szóló Марий йылме c. tankönyve). Ezek a könyvek csak röviden szólnak e két lexémáról, s csak alaktani alapon közelítik meg, holott pontos használatukat főként mondattani alapon lehetne elsajátítani.

Jussi Ylikoski (Tromsö) a finn-volgai nyelvek sorába tartozó, de az egymás közti kontrasztív kutatásokba nem igazán bevont cseremisz és lapp essivusi *-ńek* és *-naga* szuffixumok összevetését végezte el (*Kieliopin arvoituksia marissa ja pohjoissaamessa: depiktiiviset suffiksit* -ńek *ja* -naga). E két elem azonos eredetre megy vissza, az alapnyelvi **-na* locativus olvadt össze valamilyen zárhangot tartalmazó másik szuffixummal. Ylikoski kutatásai igazolják, hogy e két elem funkciója nagyon hasonló.

A mordvin nyelvvel szintén öt tanulmány foglalkozik. **Jorma Luutonen** (Turku) *Kahden sukupolven ersää – kielenhultoa ja muutoksen merkkejä* c. írásában egy érdekes vizsgálatról számol be. Egy Vitalij Gubarjov nevű író (1912–1981) Pavlik Morozov című, 1947-ben keletkezett ifjúsági regényét Luutonen egy 1983-as születésű erza kollégával fordíttatta le, akinek a munkáját egy idősebb (1952) erza munkatárs korrigálta. Luutonnenek feltűnt utóbbi rengeteg bejegyzése, ezért elkezdte ezeket a javításokat szisztematikusan vizsgálni. Kiindulópontja az volt: ki lehet-e mutatni a két változat között valamilyen generációs különbséget? A vizsgálat eredménye: az erza fordítás gyakran szó szerinti, orosz szórenddel, orosz kapcsolóelemekkel, orosz konstrukcióval. A korrektor ezzel szemben igyekezett elszakadni az orosz szövegtől, szókincsében régi, belső keletkezésű erza szavakat, kifejezéseket használt, pl. az orosz eredetű *druk* 'azonnal, rögtön' helyett *apak učo* 'várakozás nélkül', a *bojkasto* 'gyorsan' helyett *eŕazasto, verkasto* stb. A fiatalabb fordító a generációja által használt orosz neveket preferálta, az idősebb fordító ezeket inkább erzás(abb) alakra írta át: *Pavel > Paul, Dańila > Dańil, Kśeńija > Okśa.* Luutonen nyelvtani kategóriákat is vizsgált, elsősorban a determinatív névszó- és igeragozást, ezekben inkább dialektális eltéréseket tudott adatolni.

Némiképp hasonló témájú **M. V. Moszin** (Szaranszk) írása – *Лексические особенности текстов эрзянских газет „Эрзянь правда" и „Эрзянь масторонь" в 1960–2008 годы* –, amelyben azt vizsgálja, hogy az elmúlt közel

öt évtized sajtónyelvében milyen a mordvin, ill. az orosz szókincs aránya. Moszin vizsgálatai szerint főleg az 1969–76 közötti periódusban volt igen nagy az orosz jövevényszavak aránya (a 25–30%-ot is elérte!). Ekkortájt azt tartották, hogy a kis népek (elmaradott) nyelvét, szóállományát gazdagítani hivatott a (dicső) orosz nyelv. A Szovjetunió széthullása után, a szabadabb légkörben megváltozott a helyzet: előtérbe került az ősi, eredeti szókincs, elfelejtett és ritkán használt szavakat emeltek be a sajtónyelvbe, ill. szóképzés, szóösszetétel és jelentésbővülés útján is alkottak új szavakat, kifejezéseket. Néhány példa Moszin adatbázisából: az erza *важодемс* 'dolgozik' szó 1969 és 1976 között a vizsgált korpuszban (28 578 szóból) egyszer fordult elő, míg 2003 és 2008 között 109-szer. Ezzel szemben a *роботамс* 'ua.' paraméterei: 205 és 53. A *кевкстема* 'kérdés' adatsora: 33 és 93, a *вопрос* 'ua.': 30 és 0, s a sort még hosszan lehetne folytatni. Ehhez csak annyit fűzök hozzá: ezek apró, biztató lépések, de még rengeteg teendő van/ lenne a nyelvújítás, a nyelvi presztízs emelése terén.

Rigina Ajanki (Helsinki): *Zero transitive clauses in Erzya and Finnish* c. írásában a finn és az erza intranzitív mondatszerkezeteket hasonlítja össze. Megállapítja, hogy az erzában több az agglutinatív jellemvonás, mint a finnben.

Keresztes László (Debrecen) *A moksa-mordvin birtokos személyragozás átalakulása* c. cikkében azt vizsgálja, hogyan alakult ki az erza- és moksa-mordvin morfológia legellentmondásosabb vonása, a birtokos személyragozás grammatikai eseteinek (Nom, Gen-Acc, Dat) az eltérései. A moksában ugyanis a finnugor eredetű birtokos személyragok helyett látszólag teljesen más, új toldalékok használatosak. A szerző bemutatja, hogy ezek az alakok struktúrakeveredéssel keletkeztek (A tanulmányt oroszul lásd a FUD jelen számának 111–122. oldalán.)

Maticsák Sándor (Debrecen) *How many Erzya-Mordvin nominal derivational suffixes contain the -r/-ŕ element?* c. írásában az *-r* mássalhangzót tartalmazó erza főnévképzőkkel *(-r/-ŕ, -ro, -ŕe; -ań)* foglalkozik: funkcióját tekintve három főnévképzőt lehet elkülöníteni. Az egyik az ősi, uráli eredetű képző, a másik az onomatopoetikus szavak szuffixuma (ez valószínűleg szintén ősi eredetű), a harmadik pedig az orosz eredetű *-ań* képző. A mordvin szakirodalomban ezek a képzők általában egybemosódva jelennek meg (ha egyáltalán megjelennek), a szerző ezek tisztázására tesz kísérletet.

A permi nyelvekkel egy-egy tanulmány foglakozik. **Sz. A. Makszimov** (Izsevszk) a pöfeteggomba (or. дождевик, lat. Lycoperdon) megnevezéseit vizsgálja a votják nyelvjárásokban a dialektológia atlasz nemrég megjelent 4.

kötetének adatai alapján *(Названия гриба-дождевика в диалектах удмуртского языка и их происхождение)*. A különböző elnevezéseket – *gudi̯ri/puz* (< *gudi̯ri* 'mennydörgés, villám', *puz* 'tojás'), *gudi̯ri/kurek/pi̯z* (< *kureg puz* 'tyúktojás'), *gudi̯ri/koko* (< or. dial. *коко* 'tojás'), *zor/gubi* (< *zor* 'eső', *gubi* 'gomba' < csuv. *кăмпа*), *gudi̯ri/gubi, zor/koko, zor/pus, kokomoko, totok* (< ?), *totor* (< ?) – térképen követhetjük nyomon.

Gerson Klumpp (Tartu) a zürjén ideofon szavak mondatbeli helyzetét vizsgálja *Ideophonische Prädikation im Komi* c. tanulmányában.

Keletebbi rokonaink nyelvei csak néhány tanulmány erejéig kaptak helyet a kötetben. **Florian Siegl** (Helsinki) a *ńań* 'kenyér' szó vándorútját követi nyomon Nyugat-Oroszország, ill. Nyugat- és Közép-Szibéria nyelveiben *(Wanderwörter, areality and borders – the world for 'bread' in selected areas of Eurasia)*. Ez a közép-iráni jövevényszó a votják, zürjén, vogul, osztják, tundrai és erdei nyenyec nyelvekből adatolható. A matorban és a kamaszban török kölcsönszó él *(ippäk, ипекъ)*. Az észak-jenyiszeji areába ugyanakkor az or. *хлеб* is bekerült: erdei nyenyec *kirba,* tundrai nyenyec *kilroba,* nganaszan *kiriba*.

Az osztják nyelv szurguti nyelvjárásában az alábbi nem-finit igealakok (igenevek) léteznek: a főnévi igenév, egy folyamatos és egy befejezett melléknévi igenév, a határozói igenév, a feltételes igenév és a tagadó igenév. A leggazdagabban a participiumok toldalékolhatók. **Csepregi Márta** (Budapest) *Multi-functional participles in Surgut Khanty* c. tanulmányában a befejezett melléknévi igenevek személyjelölővel ellátott alakjainak a mondatbeli funkcióit vizsgálja (PTC.PRS + PPx és PTC.PST+PPx). A szerző nyomtatott forrásokból gyűjtött, és anyanyelvű adatközlők által kiegészített példamondatokon mutatja be a PTC+PPx morfémakapcsolat grammatikáját. A participium és személyjelölő a mondatban funkcionálhat jelzőként (ez a prototipikus), határozóként, alanyként és tárgyként, ill. állítmányként.

A vogulban több, önálló szóból lett képző(szerű elem) lép(ett) a grammatikalizáció útjára, ilyen pl. az eredetileg 'fél, rész' jelentésű *sup,* vagy az *ōwl* 'vég, kezdet'. **Je. K. Szkribnyik** (München–Tomszk) a *kapaj* szó grammatikalizációját vizsgálja *(Служебное слово* kapaj *в мансийском языке)*. Ez az elem eredetileg melléknév volt (*kapaj nē* 'gazdag asszony'). Összetett állítmányi második elemeként névutói pozícióban álló, morfológiai markereket felvenni képes segédszóvá értékelődött át, majd ez grammatikalizálódott: *kol kapaj-t* [дом + AUG-LOC] 'в домище/в огромном доме; a nagy házban').

Tapani Salminen (Helsinki) *Suomalais–samojedilaisia muotovertailuja* c. írásában a fi. *-ksi* translativus, az *-s (-kse-)* nomenképző *(veljes : veljekse-),*

valamint az *-s* illativus *(alas, ylös, ulos, kauas, edes, taas, joskus)* szamojéd megfelelőit vizsgálja (sorrendben: szam. *-*tə̑*, *-*sə̑* és *-*t*).

A kötetben egy tanulmány foglalkozik a magyar nyelvvel, ez **Varga Judit**nak, a turkui egyetem magyar lektorának a cikke: *A pragmatika és a frazeológia határán – egy produktív helyzetmondat-típusról.* A beszélt nyelvben és az internetes fórumokon gyakran használt, a szerző által *Nehogy már!*-típusúnak nevezett, a párbeszéd egyik résztvevőjének ellenvéleményét kifejező ún. „helyzetspecifikus kötött megnyilvánulások" az utóbbi évtizedekben jelentősen megszaporodtak, s ezek egy része már a frazeológiai szótárakba (Forgács, Bárdosi) is bekerült. Varga 70 mondatot elemez, pl. *Nehogy már a nyúl vigye a puskát / a befőtt rakja el a nagymamát / a citrom csinálja a lovat / a hold ugassa meg a kutyát / a málna egye a medvét / a sör csapolja a kocsmárost / az angol nyelv törje Tarzant / az ünnepi beszéd süljön bele a szónokba* stb. Ezek, a bennük használt szintaktikai szerkezeti sémák és a könnyen felidézhető analógia miatt könnyen variálhatóak.

Lényegesen több a finn témájú tanulmány. **Sirkka-Liisa Hahmo** (Tampere) egy finn szócsalád germán eredetét vizsgálja *(Suomen* takertua-*pesyeen germaanisista juurista).* E szócsalád tagjai a mára már kiveszett **takka-* vagy **takkV-* szóra mennek vissza, amelyhez különféle képzők járultak. E családba tízegynéhány szó sorolható, pl. *takertua* 'megakad, fennakad', *takerrus* 'megakadás', *takerrella* 'belegabalyodik', *takeltua* 'odaragad; megakad', *takeltaa* 'akadozik'. Koivulehto felvetette, hogy a *taistella* 'harcol' szó is ugyanebbe a szócsaládba tartozik, Hahmo kutatásai szerint ez későbbi átvétel lehet.

Juha Janhunen (Helsinki) a finn mássalhangzórendszer egyik talányos elemét, a gégezárhang (glottaaliklusiili) szóeleji, szóbelseji, szóvégi előfordulását, illetve geminátákban való megjelenését elemzi *On the „zero consonant" phoneme in modern standard Finnish – towards a coherent paradigmatic interpretation* c. írásában.

A finnugor rokonság eszméje csak lassan szivárgott be a finn (tudományos) köztudatba. Henrik Gabriel Porthan az első finnországi újság, a *Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo* hasábjain már 1771-ben ismertette Sajnovics eredményeit, de például Andres Lizelius, a *Suomenkieliset Tieto-Sanomat* c. lap alapítója 1775-ben még nem zárta ki a héber rokonságot sem. **Kaisa Häkkinen** (Turku) *Suomalais-ugrilaiset kielet ja kansat 1800-luvun yleistajuisessa suomenkielisessä tietokirjallissudessa* c. tanulmányában a 18. század végének és 19. sz. első felének folyóiratai, a 19. sz. elejének tankönyvei, az első tudomány-népszerűsítő könyv (*Tietoja Maailman kansoista, heidän ta-*

woista, uskonnoista ja waiheista, 1860) és Topelius *Maamme-kirja* (1875) c. művének alapján vizsgálta, milyen képet kaphatott a kor embere a finnugor rokonságról. M. A. Castrén munkássága az urál-altaji rokonságot hozta a köztudatba. A balti finn nyelveket ekkortájt még a finn nyelvjárásának vették. A mai finnek őseinek csak két törzset, a hämeit és a karjalait tartották. Az iskolai tankönyvekben a tények mellett a mondavilág elemei is helyet kaptak. Összességében: még a kor művelt embereinek is nehéz volt pontos, tudományos igényű képet kapni a rokonságról.

Christfrid Ganander 1783-as találóskérdés-gyűjteménye *(Aenigmata Fennica. Suomalaiset arwotuxet, wastausten kansa)* a finn néphagyomány egyik első írásos emléke, amely 377 találós kérdést tartalmaz. Ganander elsődleges célja az volt, hogy ezzel a könnyedebb, érdekesebb művel rábírja a gyerekeket és fiatalokat az olvasásra. **Krista Ojutkangas** (Turku) *Walkia pelto, mustat s[ie]menet, kylwä kuka taitaa? Christfrid Gananderin Suomalaisten Arwotusten ja Nytt Finskt Lexiconin suhteesta* c. tanulmányában Ganander nyelvjárásiasságát elemzi: *-s, -sA, -ssA* inessivus, a *-h-* megőrződése *(kankahalla,* irod. *kankaalla), t : d* fokváltakozás *(edelle), -i* végű diftongusok helyén hosszú magánhangzó *(punaanen,* vö. *punainen), ts* helyén *tt* (*mettä,* vö. *metsä*) stb. Ganander *Nytt Finskt Lexicon* (1786–1787) c. szótárába néhány találós kérdés szóanyagát is beépítette, azonban a deskriptív szavakat – valószínűleg nehezen definiálható voltuk miatt – kihagyta.

Észak-Norvégiában mintegy két tucat *Kven- (Kvaeen-)* előtagú helynév található, pl. *Kvaenhaugen* (domb), *Kvaenmyra* (mocsár), *Kvenbukta* (tengeröböl), *Kvaenhaugen* (dombtető), *Kvenvika (nagy öböl),* Kvenskoran (szikla) stb. **Eira Söderholm** (Tromsø) ezeknek a (mikro)toponimáknak az eredetét vizsgálta *Pohjois-Norjan* Kven-*alkuiset nimet* c. cikkében, arra a következtetésre jutva, hogy ezek a nevek különböző etimológiákra mehetnek vissza. A kiindulópont lehet az ónorv. **hvein* 'alacsonyan fekvő, nedves terület', a lapp *gáidnu* (< skand. **gainu* 'torok, száj, nyílás'), a norv. *kvern* 'malom' vagy éppenségel a *kven* etnomima is.

Helena Ruotsala (Turku) egy másik kisebbség, a meänkieli nyelvállapotát vizsgálja. *Onko suomella sijaa? Suomen- ja meänkielisiä ääniä Haaparannan arjessa* c. írásában. A Tornio völgyében beszélt meänkieli 1999-ben lett ún. „virallinen vähemmistökieli" (hivatalos kisebbségi nyelv), s beszélőinek 2000 óta van joguk használni a hivatalokban és az oktatásban. Ruotsala 60 haaparantai egyént interjúvolt meg, közülük 19-en vallották magukat kétnyelvűnek. Néhány gondolat Rutosala anyagából: A finn és a meänkieli helyzete (sokan ezt egynek tartják) hivatalosan javul(t) ugyan Haaparantában, de az iskolában és a fiatalok körében mégis csökken az aktív nyelvhasználata. A

gyerekek sem otthon, sem az iskolában nem sokat beszélik a meänkielit, s oktatását sem követelik meg. Alacsony a nyelv státusa, alacsony a presztízse. A finnek svédtudása is gyengül, egyre több „vegyes" munkahelyen az angol a közvetítő nyelv. Ruotsala egyik interjúalanyának a felesége megtiltotta a finn használatát, mondván, a finnek bolondok (a feleség is torniói, s gyerekkorában még finnül beszélt). De a többség pozitív módon viszonyul a kétnyelvűséghez, a kétnyelvű emberek szerepe nagyon fontos a kultúraközvetítésben.

Lars-Gunnar Larsson (Uppsala) az umei lapp egy hangtani jelenségéről ír *(Epenthetic vowels in Ume Saami gradation).* Az umei lapp nyelvterület pontos meghatározása (ahogy a lapp nyelvek/nyelvjárásoké általában is) különösen összetett probléma. Az egyes lapp nyelvjárások határa nehezen különíthető el, átmenetek vannak a szomszédos nyelvváltozatok között. Az umeit hagyományosan az Ume folyóhoz kötik. Ez a határa a számi fokváltakozás meglétének is. Mivel a déli lappból hiányzik ez a jelenség, ezért ezt tekintik a legjelentősebb eltérésnek a déli lapp és a többi nyelv/nyelvjárás között. A fokváltakozás hiánya miatt a déli tärnai és ullisjaurei területek nyelvjárásait a déli lapphoz sorolják. Ugyanakkor, ahogy Larsson is felhívja a figyelmet, néhány nyelvészeti kritérium megkérdőjelezheti ezt a hagyományos felfogást, összekapcsolva ezáltal tärnai és ullisjaurei nyelvváltozatokat az umei lappal.

Merja Salo (Helsinki) az uráli nyelvek meteorológiai kifejezéseiben fellelhető tárgyas igeragozással foglalkozik *(Uralilaisen syntaksin erikoisuuksia – meteorologisten ilmausten objektikonjugaatio).* Az időjárási kifejezések kutatása viszonylag kevés figyelmet kapott az uralisztikában, ezek mondattani sajátosságait pedig még kevesebben vizsgálták. Salo a mordvin, északi osztják, tundrai nyenyec és szölkup nyelveket vonta be kutatásaiba. Következtetései: a mordvin nyelvek/nyelvjárások közül a moksában gyakoribb a meteorológiai kifejezésekben a tárgyas ragozás használata. Az északi osztják és a tundrai nyenyec között Salo areális kapcsolatot sejt: mindkettőben vannak olyan kifejezések, amelyek soha nem kapnak tárgyat, de az ige mégis determinatív. Ennek hátterében a durativitás állhat. Egy másik igecsoportban a momentán-inchoatív jelleg dominál, ezekben szintén tárgyas ragozású az ige.

Merlijn de Smit (Turku) az uráli **-nV* elemet vizsgálja (*A Uralic Individualizer* *-nV?). Az *-n* elem sok uráli nyelv személyes névmásrendszerében megfigyelhető, pl. fi. Sg1. *minä,* Sg2 *sinä,* Sg3 *hän,* lapp Sg1 *mon,* mdE Sg1 *mon,* Pl1 *miń* stb., egészen a szamojédig. A nazális szuffixum megvan a kérdő névmásokban is (pl. fi. *ken,* vj. *kin, kiń* 'ki', md. *kona* 'amelyik' stb.). Az

UEW *-*nV* alakú képzőt rekonstruál a FU **kupe*-na ’fish bladder’, **ike-ne* ’gums’, **käme-ne* ’hollow of hand’, FP **sowз-nз* ’pole’, FP (?FU) **jäse, jäsne* ’member’ stb. szavakban. De Smit elmélete szerint a *jäsne* típusú szavakban az *-nV* elem a dualitás vagy plurativitás kifejezésére szolgált.

Mint korábban szóltam róla, Sirkka Saarinen a nyelvészeten kívül élénken érdeklődik a néprajz, a népköltészet és az irodalom iránt is, természetes tehát, hogy ilyen témájú írások is helyet kaptak köszöntő kötetében.

Hans-Hermann Bartens (Göttingen) a lappok eredetmítoszaival foglalkozik *(Die Herkunft der Saamen im Spiegel ihrer Folklore).*

Mordvin néprajzi témájú Ju. G. Antonov (Szaranszk) *К вопросу о бытовании мордовской народной драмы в календарно-обрядовом фолкьлоре* c. írása. Raija Bartens (Göttingen) a mordvin Mastorava-eposz két istene, *Čam(a)-pas* és felesége, *Ange-paťaj* alakját mutatja be *Mordvalaisten Mastorava-eepoksen kaksi ongelmallista jumalhahmoa* c. tanulmányában.

Ny. Ny. Gluhova (Joskar-Ola) a cseremisz népi énekek színszimbolikáját elemzi *(Символика цвета в марийских народных песнях),* L. Je. Sabdarova (Joskar-Ola) az 1960-as–1980-as években alkotó cseremisz költőnő, Vera Bojarova motívumrendszerét veszi górcső alá *(Фольклорные мотивы в повести-сказке В. И. Бояриновой „Овда”).* Cornelius Hasselblatt (Groningen) *Gedanken zur finnougristischen Literaturwissenschaft anlässlich eines gemeinsamen Motivs (ATU 301) in einem marischen und einem chantischen Roman* c. esettanulmányában a cseremisz Szergej Csavajn *Elnet* c. művében (1936) és az osztják Jeremej Ajpin *Божья матерь в кровавых снегах* (2002) regényében keresett párhuzamos motívumokat. Ildikó Lehtinen (Helsinki) *Vapaus valinta – aineellisen kulttuurin analyysi* c. cikkében azt vizsgálja, milyen szerepe van a baskírföldi cseremisz falvak tárgyi kultúrájának az identitás alakításában.

Sz. T. Arekejeva és N. V. Kondratyjeva (Izsevszk) egy votják író, Alekszej Gyenyiszov 1919-ben kiadott, de az irodalomtudományi kutatásokba csak az ezredforduló előtt bevont regényét elemzi *(Рассказ удмуртского автора А. Денисова „Мынам пленысь пегӟеме (Как я бежал из плена)” как феномен литературного опыта).*

Összegzésképp azt mondhatom, hogy a Sirkka Saarinen tiszteletére megjelentetett könyv éppoly sokszínű, és éppolyan sok szakterületet és nyelvet fed le, mint az ünnepelt 1977 óta tartó munkássága, melynek 277 tételből álló bibliográfiája zárja a kötetet.

MATICSÁK SÁNDOR